

A Illa de Ons engaiolou de por vida a Celestino Pardellas de Blas.

Por: Francisco Calo Lourido

As illas exerceron sempre unha fascinación nas xentes de terra firme. Desde ben cativos, a literatura mundial e o cine enchéronos a imaxinación de illas do tesouro, de piratas, de loitas, de traizóns e heroísmos. Os moradores das illas, os que con toda a carga léxica vivían illados e chamaban á costa veciña terra firme, eran vistos como algo exótico.

Galicia non é precisamente unha polinesia, pero, amansando os mares que veñen feitos ao longo de miles de millas de Atlántico, está a illa de Ons na entrada da ría de Pontevedra. Xusto aí, nesa Boa Vila, naceu o 20 de xaneiro de 1957 Celestino Pardellas de Blas. Criouse na cidade, cursou o bacharelato, o COU e, despois de dubidar entre facer os estudos de historia ou, polas calidades que o levaban á práctica deportiva, matricularse no INEF, rematou por tirar pola carreira de maxisterio. En COU tivo a fortuna de ter como profesor a un historiador, Alfredo García Alén, que levaba toda a vida traballando no Museo de Pontevedra, do que era secretario vitalicio, nos campos tan conectados da etnografía e da arqueoloxía. Lembro que a derradeira vez que o visitei, na semana do seu pasamento, despedínme del cordialmente despois de apalabralo para, no verán, xa recuperado, facer xuntos un traballo sobre as comboas do litoral. O que Alfredo lles falou aos seus alumnos sobre historia e etnografía de Ons, incitou a Tino e algúns amigos a achegarse á illa, en canto puidesen, pero para dedicarse á pesca submarina, pois a súa inclinación levouno sempre cara aos deportes relacionados co mar e a pesca.

Decontado, en 1975, ano de ingreso en maxisterio, tivo a oportunidade de desembarcar na súa illa soñada, sen daquela se decatara do que para el chegaría a significar ao longo de toda a vida. Seu irmán Xulio, vello amigo meu, rematara a carreira de económicas e ía desprazarse a Ons, coordinando un equipo de traballo, para facer un estudo socio-económico-biolóxico para o Iryda, que nese ano se facía cargo da administración da illa. Levárono con eles e alí coñeceu a unha antropóloga, Ana Fernández Alonso (Ana Liste, tras o casamento con Fernando Liste, mariño mercante e fareiro da illa, homenaxeada no nº 25 desta revista Aunios), que levaba un ano investigando na illa e que, introducíndoos na comunidade, lles facilitou moito o traballo e reviviou e acentuou nel aquelas inquiredanzas iniciais do aprendido con García Alén, para quen xa fixera unha investigación en equipo sobre os piornos de Campañó. Rematado o traballo, marcha o grupo, mentres Tino fica ata outubro, conseguindo vivir do que pescaba, comendo e trocando peixe por patacas, cebolas e pan cos veciños así como da asignación económica familiar.

Inicialmente, acubillouse en tenda de campaña; despois un illán que marchou a vivir a Bueu prestoulle a casa, na que morou uns oito veráns ata que lle vén abaixo o tellado, pasando a vivir nun piorno e, posteriormente, nunha habi-

Tinón, primeiro pola esquerda, e os seus amigos, dispostos a marchar de cámping. El, co seu típico gorro, coa mochila, a bolsa co traxe de buzo e o arpón de pesca submarina. Ano de 1976

Tinón, con gorro branco, sentado no barco de Pancho, xunto a varios membros do Grupo de Traballo da Universidade de Santiago e amigos. Xusto detrás del, Ana Liste e o seu irmán Xulio con viseira. 1975

HOMENAXE A: Celestino Pardellas de Blas

tación de aluguer. Podo dicir que, aínda que fose, en parte, obrigado pola necesidade, tivo que practicar unha antropoloxía funcionalista, aplicándose á “observación participante”, algo que -con todo o respecto a Malinowsky- nunca me interesou como xeito de investigar, como método; outra cousa é o funcionalismo como metodoloxía. Tivo que vivir como un veciño máis, indo á fonte, lavando nos lavadoiros, apañando leña para cociñar e axudando a uns e a outros, tanto nos traballos do mar como nos agrícolas. Documentaba todo canto vía, fotografaba e exhibía as diapositivas en distintas casas, o que lle axudaba a profundar nas relacións e a recoller novos materiais inéditos. Así chegou, en ocasións, a comer e cear cos veciños e mesmo a pasar a noite nalgunha casa afastada da súa por mor do temporal, a acompañar os mariñeiros na pesca e a durmir moitas veces nos propios barcos. A inmersión cultural foi fonda e continuada.

Tinón, acampado no Pinal de Chan da Pólvora, nunha das súas dúas etapas de campista en Ons

Rematada a carreira e aprobadas as oposicións, en 1983, comezou o habitual periplo por diferentes escolas ata, sete anos despois, conseguir a praza definitiva no Grove, no colexio Rosalía de Castro, de onde non se moveu ata a súa xubilación en 2019 e onde tivo a fortuna de dar sempre clase nos niveis preferidos, non se ver en ningunha situación especialmente desagradable e dispoñer de tempo para colaborar no labor didáctico e cultural do colexio e da vila do Grove. E a cita con Ons seguiu, pero circunstancias persoais e os cambios que se deron na illa, fixeron que, dende 2006, pase os veráns, ata o presente, nun apartamento alugado.

Segue investigando sobre todos os aspectos da illa e poñendo os resultados a dispor de todos os que a ela chegan na procura de información. Tantos anos en Ons virárono un veciño máis, converténdoo nun anfitrión de

excepción, tanto para turistas curiosos, como para investigadores ou medios de comunicación. Moitos foráneos xa se encamiñan directamente a el, por coñecer previamente os seus artigos periodísticos e reivindicativos sobre a illa. Transcorreu moito tempo desde aquel ano de 1975 en que a antropóloga Ana Liste o introducira na comunidade, pasando a ser el, desde hai décadas, quen informe e abra as portas dos nativos a todos os que chegan con interese de ampliar os saberes sobre a illa. Hai moi ben anos que coñezo a Tino, sei da súa dispoñibilidade para compartir coñecementos, sempre repetindo que é necesario que cheguen especialistas (etnólogos, arqueólogos, filólogos, biólogos...) que revaloricen con criterios científicos saberes como os que el foi aprehendendo e acumulando; os arqueolóxicos, mentres estean enterrados, non se coñecen; pero tampouco se perden, mais os antropolóxicos, non só por razóns biolóxicas, senón tamén polo éxodo cara a Bueu, xa pouco máis existen ca nos seus arquivos. Eu sempre lle insistín en que é el quen ten que dar a coñecer todo iso. El foi o investigador e o que posúe o maior arquivo, sen a contaminación que, despois de décadas de vida en Bueu, afecta, necesariamente, aos posibles informantes.

Nos inicios, as únicas publicacións coas que contaba eran uns brevísimos traballos de Álvaro de las Casas, Portela Pazos e Santiago Castroviejo, algún artigo de prensa, unhas poucas notas que lle facilitaron no arquivo da deputación e a consulta directa da catalogación do Museo de Pontevedra, que o seu secretario, o devandito García Alén, xunto co director Filgueira

O primeiro artigo de Tinón na revista Raigame, no seu nº 8, do ano 1999, sobre o Cancioneiro Popular de Ons

Valverde, botou anos elaborando. Xa desde os inicios dos anos oitenta comeza el mesmo a dar a coñecer en artigos de prensa moitas das notas de historia, etnografía, mar e terra, urbanismo e sociedade. Colaborou así, con diferente asiduidade, con xornais como Diario de Pontevedra, Faro de Vigo, La Voz de Galicia, Nós, Atlántico, El País, e o mesmo con revistas como Raigame, Ardentía, Nodales e San Roque. E a súa intención sempre foi incitar e involucrar no traballo

HOMENAXE A: Celestino Pardellas de Blas

sobre Ons a outras persoas que puidesen abordar as cuestións cunha visión especializada. Este interese levouno a participar nun grupo, “A Peneira”, constituído na cidade de Pontevedra e outro, “Amigos da illa de Ons”, formado por veraneantes na propia illa; con estes compañeiros dedicouse á divulgación sobre Ons cos campamentos e grupos de traballo que alí se desenvolvían nos veráns; elaborou un folleto sobre a illa a petición do servizo de Medio Ambiente da Consellería de Agricultura, ao tempo que colaboraba, na década dos 80, cos escasos investigadores que chegaban á illa, caso duns membros do Centro de Investigacións Submarinas dirixidos polos biólogos Rosina Acuña Castroviejo e Carlos Durán Neira.

Nas seguintes décadas irán aparecendo novos traballos sobre Ons da autoría de Alonso Romero, María Castroviejo, Mörling, Pedro de Llano ou Fernández de la Cigoña, mais tamén xorden novos problemas, como a loita protagonizada polos veciños que se viran obrigados a abandonar Ons e que, regresando agora, esixen poder arranxar as súas antigas vivendas e a dotación de servizos básicos, como luz, auga, saneamento ou camiños. Tino Pardellas súmase a estas reivindicacións sociais, loita pola consecución dun retén de primeiros auxilios, colabora cos distintos presidentes da constituída Asociación Veciñal de Ons, escribe artigos reivindicativos na prensa e envía instancias ás autoridades, coordina unidades didácticas sobre a illa e colabora con Escola Aberta, realizando un bo número de diapositivas para un traballo, “Galicia en imaxes”, dirixido a escolares. Curiosamente, sen relación directa con el, eu fixen o mesmo dende a Sección de Arqueoloxía e Prehistoria do Instituto de Estudos Galegos Padre Sarmiento, centro do CSIC. Coordina e participa activamente na preparación de exposicións fotográficas, presentación de libros, regata de dornas, xogos populares, concursos de relatos curtos e festa dos maios, Precisamente, fun por el invitado a dar unha conferencia sobre esta festividade o 17 de maio de 2005, pasando un día espléndido na illa. Investigou sobre urbanismo, arquitectura popular, toponimia e talasonimia, traballou a favor da pesca deportiva e do campismo, fose o control da Xunta de Galicia ou do Concello de Bueu, na defensa dos piornos, no seu estudo, rehabilitación e protección, no interese dos campos de traballo temáticos, desde a arqueoloxía ata a etnografía e patrimonio. Insistiu na creación dun museo para Ons, conseguindo, polo menos, un centro de visitantes.

O 7 de xuño de 1998, un grupo de amigos que frecuentaban a illa formaron a Asociación Cultural “PineirÓns”, nome produto da fusión da *Haliotis tuberculata* co nome da illa. Iniciouse aquela con Laureano Mayán como presidente, Lino Pazos como vicepresidente e o propio Tino Pardellas como secretario e coordinador de acti-

Primeira directiva de PineirÓns, presentando a revista nº 0 de Aunios na Illa de Ons. Tinón, segundo pola esquerda

Exposición fotográfica, organizada por PineirÓns no ano 2008 nunha das salas da escola de Ons (hoxe Centro de Visitantes), con imaxes do propio Tinón das décadas de 1970/80. Na presentación, no centro, con camiseiro branco, e á súa esquerda o Director do Parque Nacional, José Antonio Fernández Bouzas

Ano 2005, Día das Letras Galegas. Presentación do nº 10 de Aunios, Conferencia de Calo Lourido e Festa dos Maios en Ons

HOMENAXE A: Celestino Pardellas de Blas

Tinón, nunha das últimas sesións de recompilación de datos nunha casa illán. 2018

Minixornal Onstopus, especial musealización do Faro de Ons e o diploma entregado a Tinón pola veciñanza e concello de Bueu, pola súa dedicación cultural cara á Illa.

vidades, entre as que destaca a fundación da revista Aunios, nome evidente dos intereses da mesma. A publicación, de saída anual con algunha edición “especial xacobeo”, chegará ata un total de 32 números neste do ano 2026. Podo dicir que el foi alma mater et custodia da revista, desde a organización e maquetaxe da mesma, pasando pola consecución de fondos, contactando e involucrando articulistas e ata collendo o seu coche para lles levar en man a revista acabada de saír do prelo. Eu mesmo fun uns dos captados, manténdome fiel, ano tras ano, desde o número 2 do ano 2000. Por suposto, a súa propia sinatura nunca faltou á cita, sempre con artigos sobre a súa illa

O abandono da directiva por parte de Lino Pazos, xunto coa morte de Lano Mayán, presidente de honra, levou a un cese de actividades e fixo que Tino Pardellas se dedicase de cheo a esta revista Aunios; pero mantendo sempre todas as reivindicacións veciñais, insistindo diante da Consellería de Medio Ambiente e Parques na necesidade de investir non

só en ecoloxía, senón tamén en estudos históricos e, sobre todo, etnográficos, xa que o que aínda non se perdeu está a piques de facelo. Chegou a xubilación laboral e, aproveitando a conxunción da dispoñibilidade de tempo xunto coa pandemia, decidiu retomar unha vella teima da asociación: sacar adiante un pequeno periódico onde se contasen sucesos, polo menos do verán. Xorde así un pequeno xornal dixital de nome -enxeñoso e transparente- Onstopus, onde este auniense de adopción, conxugando humor con seriedade, informa do que sucede na illa, verán e inverno, sendo el o ideólogo, o reporteiro, o director, o maquetista e o distribuidor, conformando os cento e pico números unha verdadeira obra de autor. Comezou cun a ver que pasa e xa hai tempo que cruzou a liña da centena de saídas, converténdose na “Voz dos Aunienses”. Todos os temas e aspectos da illa que fomos citando ao longo do artigo teñen aquí o seu espazo, destacando, desde hai un tempo, a reclamación de que o faro de Ons, xa automatizado e, por conseguinte, a piques de ficar baldeiro de persoal, non se transforme nun posible restaurante, senón nun centro cultural, que, para diferencialo doutros, estea dedicado aos faros, fareiros e naufraxios, ao tempo que conte cunha importante biblioteca sobre o Parque Nacional en conxunto e en particular sobre a Illa de Ons. Esta reivindicación estivo apoiada por un artigo en Aunios, outro na revista Os Galos da capital do concello e, insistentemente, en Onstopus, así como polo concello e diversas asociacións de Bueu como Liboreiro, Os Galos, Anduxía, PineirÓns en Ons e un importante número de persoas e asociacións vinculadas coa cultura. Agarda Tino acontecementos positivos á celebración dos 100 anos, que se cumpren neste 2026, dende a última renovación deste emblemático faro.

Tanto amor e traballo a prol da Illa de Ons, como diría Uxío Novoneira, “non pode ser estéril” e así, o 21 de agosto de 2022, a veciñanza da illa, representada pola Asociación de Veciños e amigos, xunto co concello de Bueu, homenaxearon a “TINO PARDELLAS DE BLAS-TINÓN polo amor que profesa por Ons e as súas xentes nas súas facetas creativas e de posta en valor do sentimento de pertenza colectiva”, segundo reza a placa, asinada polo alcalde, que lle entregaron. A illa de Ons e Bueu demostraron saber tratar e agradecer o traballo altruísta ben feito ao longo de tantas décadas.

E, como dicimos os mariñeiros, a rede pescando.